

Як українці зупинили сталінську агресію у Фінляндії

«То не моя весна
Моя весна прийде з громами.
Із брязкотом шабель,
під шелест прапорів,
З ненавистю й любов'ю до нестями,
Із криком раненим й криком таборів...»
Юрій Городянин-Лісовський

ЮРІЙ ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ

Весною 1939-го московський більшовик Сталін розробляв плани загарбання Фінляндії. З цією метою було ініційовано мирні переговори щодо обміну територіями, які протягом вересня-жовтня 1939 р. проходили у Москві і мали змусити Фінляндію поступитись Карельським перешийком та районом Петсамо на користь СРСР. Однак фіни зайняли безкомпромісну позицію щодо неможливості перегляду державних кордонів, побоюючись, що територіальні поступки Москві порушать внутрішню єдність країни. Тим паче, що подібні поступки призвели до зникнення з мапи Європи Чехословаччини та Польщі. До листопада 1939 р. мирні совєцько-фінські переговори про новий міждержавний кордон зайшли у глухий кут, вихід з якого був лише один – війна... І вона не забарилась! В ніч з 26 на 27 листопада 1939 р. секретний підрозділ НКВД, таємно перейшовши державний кордон, здійснив артилерійський обстріл прикордонного селища Майніла з території Фінляндії. Ця вдала провокація була влаштована совєцькою стороною, щоб мати привід для денонсації договору із Фінляндією про ненапад з метою подальшого її загарбання... Маховик військової агресії було запущено – 30 листопада 1939 р. загони “Червоної Армії” отримали наказ переходити в наступ на Фінляндію. У той же день президент Фінляндії оголосив війну СРСР, яку пізніше історики обох держав назвуть Зимовою Війною, що тривала героїчних 105 днів. Проте, на нашу думку, неправомірно забутою сторінкою Зимової Війни стала участь українців на боці Фінської Армії під проводом колишнього холоднорьського отамана, підполковника Армії УНР Юрія Горліса-Горського. Про чисельність та долю українських добровольців у Фінляндії збереглося дуже мало інформації, набагато більше відомо про командира українського військового загону – Юрія Городянина-Лісовського більш відомого на псевдо “Горліс-Горський”. Після окупації України більшовиками колишній отаман холоднорьських повстанців продовжував боротьбу у підпіллі. В грудні 1939-го р. після початку чергової совєцько-фінської війни Юрій Горліс-Горський їде у Гельсінкі, де формує військовий загін з українців, не тільки з тих, хто потрапив в полон на початку Зимової Війни, але й з членів ОУН, що зголосились стати добровольцями у боротьбі з більшовизмом. Але

про це згодом... У грудні 1939 р. 44-а Київська червонопрапорна стрілецька дивізія імені Щорса в повному складі була перекинута залізницею з українського Полісся у Східну Карелію, на станцію Кемь. Звідси українські червоноармійці мали наступати в напрямку міста Суомуссальмі разом із загонами 163-ї Тульської стрілецької дивізії. Військове командування “Червоної Армії” дало наказ йти у наступ у новорічну ніч, яка була однією з найморозніших за весь час Зимової Війни (до -45-50°C!). Учасники тих подій, що вижили і потрапили у полон до Фінської Армії, а згодом стали добровольцями в загоні Юрія Горліс-Горського, згадували: «Жахлива темрява карельських лісів, де зимовий час перетворюється в саму суцільну імлу без ранку і вечора, позбавила багатьох українців-червоноармійців розуму! Однак краса північного сьйва сприймалась нами як зловісні примарні вогні... Становище підсилювала повна невідповідність нашої дивізії до ведення бойових дій в умовах суворої фінської зими». Як відомо, до грудня 1939 р. місцем постійного дислокування 44-ї Щорсівської дивізії була Житомирщина, а в Карелію вона була перекинута не маючи теплої зимового обмундирування. Зважаючи на допущення дивізійним та армійським командуванням совєцької 9-ї армії серйозних прорахунків в управлінні цим уславленим з'єднанням, 44-а Щорсівська дивізія чисельністю 17 тис. бійців опинилась в оточенні фінів і прогала в боях впродовж 1-7 січня 1940 р. Було втрачено 70% особового складу, 1200 бійців і командирів опинилися в полоні, велика кількість бійців зазнали обморожень. Загалом загони “Червоної Армії” під Суомуссальмі втратили до 23 тис. бійців, у той час як Фінська Армія в цьому районі втратила всього лише 800 бійців. Ось про що листувались кремлівські керманічи та військова верхівка “Червоної Армії” після трагічних подій під Суомуссальмі [цит. мовою оригіналу!]: 1) З телеграми від 5 січня 1940 р. командувачу 9-ї армії: «НЕМЕДЛЕННО по прямому проводу! Дело в Суомуссальми ухудшается. Приказываю принять все меры и срочно без промедления бросить все силы 44-й дивизии для того, чтобы не дать противнику окружить

и взять в плен 2 полка 163-й стрелковой дивизии. Бросить всю авиацию... Непосредственное руководство и ответственность за проведение боевых действий по оказанию помощи возлагается лично на Вас. Будьте бдительны с личным составом. Имеется информация о вербовке украинских красноармейцев белофинскими шпионами! Предупреждаю, что за возможную катастрофу по захвату Суомуссалми лично будете отвечать вы. Немедленно донести о Ваших действиях и распоряжениях.

ГЛАВНОКОМАНДУЮЩИЙ – К. ВОРОШИЛОВ
ЧЛЕН ГЛАВНОГО ВОЕННОГО СОВЕТА – И. СТАЛИН

НАЧАЛЬНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБА – Б. ШАПОШНИКОВ».

2) З телеграми від 13 січня 1940 р. начальнику генерального штаба: «...Произошедшее в Суомуссалми показало неспособность оперативного реагирования командиров отдельных военных соединений, в первую очередь 44-й дивизии, совершить контрнасту-пление. Неподготовленность личного состава к финской зиме сыграла с нами злую шутку... Информация о вербовке красноармейцев – уроженцев с Житомира, Киева и Новограда-Волынского подтвердилась! Шпионажем, пропагандой, агитацией и вербовкой с белофинской стороны осуществляют буржуазные националисты, агенты некоего Горліс-Горского. Разведка сообщает, что пленным красноармейцам с Украины разрешили сформировать свой полк. Трусость и позорно-предательское поведение командования 44-й дивизии в лице командира дивизии комбрига Виноградова, начальника политотдела дивизии полкового комиссара Пахоменко и начштаба дивизии полковника Волкова, которые вместо проявления командирской воли и энергии в руководстве частями и упорства в обороне, вместо того, чтобы принять меры к выводу частей, оружия и материальной части, подло бросили дивизию в самый ответственный период боя и первыми ушли в тыл, спасая свою шкуру. Рекомендую применить к трусам и изменникам Советской Родины высшую меру наказания! Кто-то должен компенсировать наши потери... КОМАНДУЮЩИЙ 9-Й АРМИЕЙ – В. ЧУЙКОВ».

Варто зауважити, що командувач однієї з слабких і мало оснащених технічно фінських дивізій генерал Г'ялмар Сііласвуо, бійці якого розбили совєцьку 44-у Щорсівську дивізію поблизу Суомуссалмі, був неймовірно вражений стійкістю взятих у полон вояків з совєцької України. На відміну від москалів, які ідейно були просякнуті більшовизмом та гниллю імперського шовінізму, полонені українські червоноармійці навпаки були вільними у своїх думках і «на ура» сприйняли звістку про добровільне входження у загони Юрія Горліс-

Горського. А от сучасний український дослідник Антон Макаренко у своїй статті наголошує на тому, що до сьогодні збереглися свідчення кількох бійців 44-ї Щорсівської дивізії, в яких вони висловлюють своє нерозуміння цілей війни проти Фінляндії, небажання воювати за більшовицьку владу та даремність таких значних жертв серед червоноармійців. Героїчний опір фінів, небажання ставати черговою «союзною республікою», на думку багатьох полонених українців, були зумовлені тим, що фінський народ добре знав, до чого призвела масова колективізація в СРСР та Україні зокрема. Український підрозділ Юрія Горліс-Горського був створений у кінці січня 1940 р., його чисельність сягала майже полку (за різними оцінками чисельний склад нараховував від 450 бійців в січні 1940 р., до 850 в березні того ж року, хоча в будь-якому випадку очевидно, що чисельність українського підрозділу стрімко зростає всього за 2 останні місяці Зимової Війни). Відомо, що українці були вдягнені у фінський однострій та відрізнялись від інших формувань українськими мазепинками, на які кріпився металевий знак Володимирового Тризуба, а деякі українські вояки мали круглі значки діагонально розділені на синю та жовту смужки. Синьо-жовті армійські відзнаки не вживались, оскільки такі мали добровольці зі Швеції, які сформували цілий полк. Українські червоноармійці, потрапивши до фінів в полон не одразу зізнавались у тому, що вони не москалі, а саме українці. Проходячи своєрідний відбір у загін Юрія Горліс-Горського, українські полонені добровольці розповідали про жахливий стан речей не тільки в совєцькій Україні, але й в рядах «Червоної Армії». Достеменно відомо, що ефективний український полк на чолі із Юрієм Горліс-Горським був задіяний на Карельському перешийку, поблизу озера Вуоксяярві між селами Ківініємі та Ріітасаарі, на початку березня 1940-го р. Його бійці нищили більшовицьких окупантів методами запорозького козацтва та холоднорьських повстанців – із задалегідь приготовлених засідок бійці здійснювали атаку «лавою», головною метою бою було

виснаження супротивника та його деморалізація, тож з цією метою в таборі створювався резерв, який у вирішальний момент мав завдати раптового удару. Навальний обхват ворога з флангів, вихід йому в тил попри відмінність карельського ландшафту від українського, створення резерву та засідки, раптовість удару та вмиле використання рельєфу болотистої та лісної місцевості фінської Карелії стали характерними ознаками військового мистецтва українських добровольців. Інформацію про українців у складі Фінської Армії до військового командування "Червоної Армії" та партійного керівництва ВКП(б) доповідали завербовані агенти з числа фінських комуністів. Пропаганда Кремля знаючи про масову здачу у фінляндський полон українських червоноармійців вирішило припинити війну, адже масштабна втеча вояків зі зброєю на бік ворога могло грати поганим жартом з дисципліною у всіх інших боездатних підрозділах "Червоної Армії". Як відомо, українські червоноармійці з 44-ї Щорсівської дивізії воювали проти фінів без всіякого ентузіазму, але фінські листівки та агітація ідеологічного загону Юрія Горліс-Горського зробили свою справу – багнета з рештою повернулись у бік ненависного Кремля. Юрій Горліс-Горський, як вмилій провідник та інструктор, з безідейних полонених українських червоноармійців за кілька тижнів ідеологічного та військового вишколу зробив справжній боездатний полк, рівнозначний загонам шведських добровольців, бійці якого тепер мали ідею – повалення більшовизму! Легалізації полонених українців та добровольців з полку Юрія Горліс-Горського у рядах Фінської Армії сприяла тісна співпраця підполковника Армії УНР з місцевими націоналістами. Налагоджувати контакт з фінськими урядовцями та штабом Фінської Армії Юрію Горліс-Горському допомагав Герман Гуммерус – посол Фінляндії у Києві в часи II-го Гетьманату та Директорії УНР. В поміч підполковнику Армії УНР став і член ОУН – Богдан Кентржинський, який у березні 1940-го р. організував Комітет допомоги совєцьким українським військовополоненим, учасники якого мали скласти кістяк полку Юрія Горліс-Горського, а пізніше стали основою української діяспори у Гельсінкі та Стокгольмі. Подорож до країни озер – Суомі – Юрій Горліс-Горський відобразив у 2-х чудових статтях "Фінляндія" та "Подорожні зигзаги", в яких оспівав велич фінської нації, що повстала на захист своєї ідентичності, буття та державної самостійності. Відчайдушна спроба холоднорярського отамана і підполковника Армії УНР Юрія Горліс-Горського створити українські загоны у складі Фінської Армії дала свої надзвичайно корисні плоди... Постає унікальність ситуації – українці опинились по обидва боки фронту. І саме

українці стали тим небезпечним каталізатором падіння морального і бойового духу в рядах "Червоної Армії". Продуктивна діяльність українського полку під проводом Юрія Горліс-Горського стала загрозою для подальшої військової ескалації Кремля напередодні справжньої м'ясорубки Другої світової війни у Європі. Співпраця Юрія Горліс-Горського з фінськими націоналістами довела урядовцям в Гельсінкі, що попри совєцьку окупацію бойовий дух української нації залишається незламним. Зимові Війна закінчилась 12 березня 1940 р. підписанням у Москві мирної угоди: попри тактичну перемогу СРСР, стратегічно перемогла Фінляндія, хоч і вимушена була поступитись власними територіями – Карельським перешийком, кількома островами у Фінській затоці і частиною північних півостровів (Рибачий та Середній). З наведених вище фактичних обставин, є всі підстави вважати, що саме український чинник призвів до ризику повної деморалізації совєцьких військ у Фінляндії. Ситуація, за якої одні українці, по суті уникали активної завзятої війни проти Фінської Армії, а інші, з протилежного фронту надавали їм приклад і можливість воювати на стороні справедливості, могла в наступний момент перерости в тотальну катастрофу сталінської воєнщини. Через усвідомлення навісної над більшовицьким військом загрози повної деморалізації, й змусила Сталіна зупинити війну в Фінляндії! Адже йому було байдуже до чисельних втрат особового складу, він би міг покласти стільки життів, скільки було б потрібно, для окупації всієї країни, але Сталін, побоюючись ризикнути морально-бойовим духом своїх військ, перед запланованою на наступний рік великою європейською кампанією. І саме українські воїни, по обидва боки фінського фронту створили ці ризики для Московії, й тим самим захистили, можливо не тільки Фінляндію, а й інші Скандинавські країни, й тим самим запобігли домінуванню радянської імперії у всьому Балто-Скандинавському регіоні! Внесок українського полку під проводом Юрія Горліс-Горського у Зимовій Війні важко

переоцінити, адже тривалий час кремлівської пропагандивної тиші та навмисного забуття зробили свою справу – про українських добровольців забули на довгих півстоліття. Однак, совецька доба скінчилась, незалежна Україна існує так само як і самостійна Фінляндія, а от московський Колосс на глиняних ногах все ж зазнав краху, про що свідчить і сьогоднішня путінська агонія. Сталінська агітація та партійна пропаганда не згадували про українських добровольців у Фінській Армії, бо совецькі урядовці не хотіли розголосу і боялись, що “раби-хохли” почнуть не стільки знімати нові національні бунти і повстання, скільки здаватись у полон ворогам Москви і повертати багнети в бік більшовиків. Так само й історики по обидва боки кордону не наважуються говорити правду про участь українців на боці Гельсінкі, а не тільки Москви, це стає зрозумілим з погляду на сучасну геополітичну ситуацію у Європі. Але українці пам’ятають героїчний чин своїх предків, Європа невдовзі дізнається і згадає своїх відчайдушних українських рятівників! Слава Герою України і Фінляндії Юрію Горлісу-Горському! Слава українському полку Фінської Армії! P.S. Влітку 2010 р. нащадки українських полонених-добровольців з полку Юрія Горліс-Горського за ініціативи онука загиблого у Зимовій Війні, мешканця Коростишева, голови благодійної організації “Пам’ять” Леоніда Костюка, за сприяння Посольства України у Фінляндській Республіці, на місці загибелі українських воїнів під Суомуссальмі встановили пам’ятник на згадку про їхній героїчний чин. Нині представники української діаспори у

Фінляндії раз на рік відвідують це місце з квітами та співом національного славня вшановують незабутих полеглих українських героїв.

© Денис КОВАЛЬОВ та Юрій ЯКУБА

